

ความผิดฐานอาชญากรรมทำลายล้างระบบนิเวศของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม*

ดิศรณ์ ลิขิตวิทยาวุฒิ**

๑. บทนำ

ด้วยเหตุที่ว่ามนุษย์นั้นมีความก้าวหน้าจากความสามารถทางสติปัญญา การดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมจึงแปรผันตามเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ซึ่งในแง่มุมหนึ่งก็คือความเจริญก้าวหน้าทางสังคมของมนุษย์ที่สะท้อนผ่านการใช้ภูมิปัญญาในการคิดค้น หรือประดิษฐ์วิทยาการใหม่ ๆ ที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคม เช่น การใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้ในการอำนวยความสะดวกในการประกอบอุตสาหกรรม หรือเกษตรกรรม แต่ทว่า ความเจริญก้าวหน้าดังกล่าวนี้ก็หาได้นำมาแต่เพียงประโยชน์แก่มวลมนุษยชาติเท่านั้น หากแต่ นำความเสียหายอันเกิดจากความเสื่อมถอยทางคุณธรรมและจริยธรรมของมนุษย์มาสู่ทุกสรรพสิ่งอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเสียหายอันเกิดแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นปัญหาที่ทั่วโลกได้ให้ความสนใจในการแก้ไขอย่างจริงจัง

สำหรับประชาคมอาเซียนนั้นมีการเริ่มโครงการความร่วมมือระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อมครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ โดยความช่วยเหลือจากโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ^๑ และได้มีการพัฒนากฎหมายภายในของประเทศสมาชิกอาเซียนอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่มีผู้สร้างความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมอย่างร้ายแรง เป็นวงกว้าง และเป็นระยะเวลาอันส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อเนื่องกระทบไปถึงสิทธิในชีวิต ร่างกาย อนามัย ตลอดจนถึงสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ ของประชาชนจำนวนมาก เช่น ปัญหามลพิษจากหมอกควันข้ามพรมแดนในประเทศอินโดนีเซีย^๒ การตัดไม้ทำลายป่าอย่างกว้างขวางเพื่อลักลอบทำการค้าอย่างผิดกฎหมายในประเทศสิงคโปร์และมาเลเซีย^๓ หรือกรณีน้ำมันดิบรั่วที่อ่าวมะพร้าวเกาะเสม็ด จ.ระยอง ประเทศไทย^๔ ฯลฯ ประเทศสมาชิกทั้งหลายยังคงมีปัญหาทางกฎหมายอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ มาตรการทางกฎหมายที่มีอยู่ในแต่ละประเทศสมาชิกล้วนยังไม่สามารถยับยั้งการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากไม่ได้มีมาตรการในการจัดการกับปัญหาเช่นว่านี้โดยเฉพาะเจาะจง

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่าในบรรดาประเทศสมาชิกอาเซียนทั้งหมด ๑๐ ประเทศนั้น สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามได้เคยมีการนำมาตรการทางอาญารูปแบบพิเศษพิเศษมาใช้บังคับกับกรณีปัญหาดังกล่าวเป็นการเฉพาะ ด้วยการกำหนดความผิดอาญาฐาน “อาชญากรรมทำลายล้างระบบนิเวศ (the

* บทความนี้เผยแพร่เมื่อวันที่ มกราคม พ.ศ.๒๕๖๒

** นักวิเคราะห์และจัดทำข้อมูลกฎหมาย ฝ่ายอาเซียนและกิจการต่างประเทศ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

^๑ สยาม อรุณศรีมรดก, “อาเซียน : กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม,” วารสารร่วมพหุศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ปีที่ ๓๒ ฉบับที่ ๓ มิถุนายน - กันยายน ๒๕๕๓), น.๙๔.

^๒ วิศรา ไกรวัฒนพงศ์ และ วรศักดิ์ มัทธโนบล, “ความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อมในอาเซียน: กรณีศึกษาปัญหาหมอกควันข้ามพรมแดนในอินโดนีเซีย” เอกสารประกอบการสัมมนา “จีนกับความมั่นคงของมนุษย์ ปีที่ ๒”, น.๓๕.

^๓ “สิงคโปร์ และมาเลเซีย ครองเส้นทางการลักลอบค้าไม้รามินเดือน” สืบค้นเมื่อวันที่ ๙ มกราคม ๒๕๖๒ จาก <http://www.greenpeace.org/seasia/th/news/95304/>

^๔ “๔ ปีน้ำมันดิบรั่วที่ระยอง ปลายังหาย สัตว์ทะเลหนี ประมงตกงาน” สืบค้นเมื่อวันที่ วันที่ ๙ มกราคม ๒๕๖๒ จาก <https://www.posttoday.com/politic/report/505670>

crime of ecocide)” หรือที่เรียกว่า ความผิดฐาน Ecocide เอาไว้ในระบบกฎหมายของตนเองเมื่อครั้งอดีต ซึ่งได้มีการระวางโทษในระดับสูงที่ติดเทียมกับความผิดอาญาระหว่างประเทศ ๔ ฐานร้ายแรงตามธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาญาระหว่างประเทศเลยทีเดียว^๕ ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงจะได้ทำการอธิบายและนำเสนอ ประวัติความเป็นมา อาชญากรรมทำลายล้างระบบนิเวศของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม และจะได้ทำการวิเคราะห์เพื่อแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในภูมิภาคอาเซียนต่อไป

๒. ประวัติความเป็นมา

ในช่วงสงครามเวียดนามโดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๐๕-๒๕๑๔ ประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการใช้อาวุธเคมีเรียกกันทั่วไปว่า “ฝนเหลือง (Agent Orange)” ซึ่งเป็นสารกำจัดวัชพืชชนิดรุนแรง โดยใช้ไปทั้งสิ้นประมาณ ๑๑.๒ ล้านแกลลอน ภายใต้แผนปฏิบัติการ “Operation Ranch Hand”^๖ โดยทำการใช้ฉีดพ่นเหนือผืนป่าอันกว้างใหญ่ของเวียดนามใต้ เพื่อวัตถุประสงค์ในทางทหารเพื่อทำลายป่าอันเป็นที่หลบซ่อนของทหารเวียดกง การปฏิบัติการดังกล่าวนี้ส่งผลให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงเป็นวงกว้างและเป็นระยะเวลายาวนานต่อระบบนิเวศ สภาพแวดล้อม และสุขภาพของประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่ได้รับฝนเหลืองในช่วงสงคราม^๗

ด้วยเหตุแห่งภัยพิบัติจากสงครามดังกล่าวนี้ จึงเป็นผลให้ประชาคมระหว่างประเทศมีการหารือกันเพื่อหยุดยั้งความเสียหายที่เกิดขึ้น และให้หลักประกันว่าพฤติกรรมการทำลายล้างสิ่งแวดล้อมอันส่งผลต่อชีวิตร่างกายของมนุษย์ที่เกิดขึ้นเช่นว่านั้นจะไม่เกิดขึ้นอีก โดยใน “การประชุมว่าด้วยสงครามและความรับผิดชอบของรัฐ (Conference on War and National Responsibility)” ณ กรุงวอชิงตัน ดี. ซี. ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งก็ได้มีการเสนอให้ลักษณะแห่งการกระทำอันที่มีรูปแบบเดียวกันกับการปฏิบัติการทางทหารแห่งหายนะในสงครามเวียดนามครั้งนั้นควรจะต้องถูกกำหนดเป็นความผิดอาญาระหว่างประเทศร้ายแรงขึ้นใหม่ ทั้งนี้ตามข้อเสนอที่ปรากฏในรายงานการประชุมโดยศาสตราจารย์ Arthur W. Galston นักชีววิทยาจากมหาวิทยาลัย Yale ซึ่งได้ขนานนามลักษณะการกระทำดังกล่าวว่าเป็น “อาชญากรรมทำลายล้างระบบนิเวศ (*the crime of ecocide*)” ขึ้นเป็นครั้งแรก^๘

ต่อมา ฐานความผิดดังกล่าวได้มีการนำเข้าพิจารณาอย่างเป็นทางการในที่ประชุมกรุงสต็อกโฮล์มแห่งสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (United Nations Stockholm Conference on the Human

^๕ อาชญากรรมล้างเผ่าพันธุ์ อาชญากรรมต่อมวลมนุษยชาติ อาชญากรรมสงคราม และอาชญากรรมรุกราน; โปรตดู Rome Statute article 5 The jurisdiction of the Court shall be limited to the most serious crimes of concern to the international community as a whole. The Court has jurisdiction in accordance with this Statute with respect to the following crimes: (a) The crime of genocide; (b) Crimes against humanity; (c) War crimes; (d) The crime of aggression.

^๖ “Agent orange” สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒ จาก <https://med.mahidol.ac.th/poisoncenter/th/bulletin/bul99/v7n2/Orange>

^๗ “ฝนเหลือง” สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒ จาก <https://web.ku.ac.th/schoolnet/snet6/envi5/yellowrain/rainn.htm>; อนึ่ง ผลความเสียหายของฝนเหลืองนั้นยังคงหลงเหลืออยู่จนปัจจุบัน แม้จะผ่านมาเป็นเวลานานแล้วก็ตาม; โปรตดู “ตราบาบ ๔๐ ปีสงครามเวียดนาม “เหยื่อฝนเหลือง” ภาพชุดสุดสะเทือนใจหาดูได้ยากยิ่ง” สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๖๒ <https://mgronline.com/indochina/detail/958000048680>

^๘ Anja Gauger et al, “The Ecocide Project: Ecocide is the missing 5th Crime Against Peace” a research paper from Human Rights Consortium School of Advanced Study University of London, p.5.

Environment) ซึ่งได้เน้นย้ำถึงประเด็นปัญหาเรื่องการทำลายสิ่งแวดล้อมและมลพิษข้ามพรมแดน^๙ และมีการหารือเรื่องการกำหนดความผิดฐานอาชญากรรมทำลายล้างระบบนิเวศคู่ขนานไปด้วยกันอีกด้วย อย่างไรก็ตาม ฐานความผิดดังกล่าวก็ไม่ได้มีการถูกกำหนดขึ้นอย่างเป็นทางการ เนื่องจากยังคงมีข้อถกเถียงทางวิชาการต่าง ๆ มากมายเกี่ยวกับเรื่องขององค์ประกอบความผิด โดยเฉพาะกรณีองค์ประกอบที่สำคัญ ๒ ประการ คือ องค์ประกอบเชิงบริบท (contextual element) ในประเด็นที่ว่าอาชญากรรมทำลายล้างระบบนิเวศนี้จะต้องถูกจำกัดใช้เฉพาะแต่ในช่วงเวลาสงคราม (war time) หรือมีการขัดกันทางอาวุธ (armed conflict) เท่านั้น ไม่รวมถึงสภาวะปกติที่สงบสุข^{๑๐} และองค์ประกอบด้านจิตใจของผู้กระทำ (mental element) ในประเด็นที่ว่า ความรับผิดของบุคคลจะถูกจำกัดไว้เฉพาะแต่กรณีที่ได้กระทำโดยเจตนาเท่านั้น ไม่รวมถึงกรณีประมาท^{๑๑}

ทั้งนี้ แม้ในที่ประชุมดังกล่าวข้างต้นจะผลักดันการกำหนดฐานความผิดอาชญากรรมนี้ไม่สำเร็จ และไม่ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญในการปราบปรามอาชญากรรมร้ายแรงทางสิ่งแวดล้อม หากแต่ได้ให้ความสำคัญกับในเรื่องนโยบายในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเสียส่วนใหญ่^{๑๒} แต่ในภายหลังจากนั้น การประชุมของคณะกรรมการธิการกฎหมายระหว่างประเทศ (international law commission) ว่าด้วยการกำหนดความผิดอาชญากรรมระหว่างประเทศร้ายแรง ก็ได้มีการกำหนดความผิดอาชญากรรมสำหรับการทำลายล้างสิ่งแวดล้อมขึ้นในร่างประมวลอาชญากรรมต่อสันติภาพและความมั่นคงของเผ่าพันธุ์มนุษย์ (Code of Crimes Against the Peace and Security of Mankind) โดยปรากฏตัวเป็นลายลักษณ์อักษรครั้งแรกในนามของ “ความผิดฐานสร้างความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อสิ่งแวดล้อมโดยจงใจ (willful and severe damage to the environment)” ซึ่งไม่มีองค์ประกอบเชิงบริบทเรื่องภาวะสงครามหรือการขัดกันทางอาวุธ เป็นเงื่อนไขของความรับผิดแต่อย่างใด แต่ยังคงมีการกำหนดเงื่อนไขในเรื่ององค์ประกอบภายในของผู้กระทำว่าต้องเป็นการกระทำโดยเจตนาเท่านั้น ตามข้อบทที่ ๒๖^{๑๓} ที่ได้บัญญัติว่า

“บุคคลใดจงใจกระทำหรือสั่งการให้สร้างความเสียหายอย่างกว้างขวาง ในระยะยาว และรุนแรงต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติจะต้องถูกตัดสินโทษ....”

อย่างไรก็ตาม ในท้ายที่สุดแล้วร่างประมวลอาชญากรรมต่อสันติภาพและความมั่นคงของเผ่าพันธุ์มนุษย์ก็ได้ถูกเปลี่ยนชื่อเสียใหม่เป็น “ธรรมนูญกรุงโรมว่าด้วยศาลอาชญากรรมระหว่างประเทศ (Rome Statute of International Criminal Court)” พร้อมกับการรวมรูปแบบการทำลายล้างสิ่งแวดล้อมไว้เป็นเพียงลักษณะหนึ่งของอาชญากรรมสงคราม (war crimes) ในข้อบทที่ ๘(๒)(b)(iv)^{๑๔} ซึ่งบัญญัติว่า

^๙ “Report of the United Nations Conference on the Human Environment - A/CONF.48/14/Rev.1” retrieved on 13 January 2019 from <http://www.un-documents.net/aconf48-14r1.pdf>

^{๑๐} Anja Gauger et al, *supra* note 8, p.8.

^{๑๑} “Ecocide Law Historical Background” retrieved on 13 January 2019 from <https://eradicatingecocide.com/wp-content/uploads/2015/11/EL-Historical-Background-27.09.15.pdf>, p.2.

^{๑๒} *Ibid.*

^{๑๓} Draft Code of Crimes against the Peace and Security of Mankind, 1991

Article 26 An individual who willfully causes or orders another individual to cause widespread, long-term and severe damage to the natural environment shall, on conviction thereof, be sentenced to....

^{๑๔} Rome Statute of International Criminal Court

Article 8(2)(b)(iv) For the purpose of this Statute, “war crimes” means:

“เพื่อวัตถุประสงค์แห่งธรรมนูญฉบับนี้ “อาชญากรรมสงคราม” หมายความว่า การละเมิดต่อกฎหมายและจารีตประเพณีอื่นๆที่ใช้บังคับในการขัดกันทางอาวุธระหว่างประเทศภายในกรอบของกฎหมายระหว่างประเทศ โดยการกระทำดังต่อไปนี้:

(iv) การโจมตีโดยเจตนาด้วยความตระหนักรู้ว่าการโจมตีดังกล่าวจะก่อให้เกิดการสูญเสียชีวิตที่คาดหมายได้หรือการบาดเจ็บต่อพลเรือนหรือความเสียหายต่อวัตถุพลเรือน หรือความเสียหายอย่างกว้างขวาง ในระยะยาวและรุนแรงต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ที่จะมากเกินไปอย่างชัดเจนเกี่ยวกับความได้เปรียบทางทหารโดยรวมที่เป็นรูปธรรมและโดยตรง”

จากบทบัญญัติฐานความผิดฐานอาชญากรรมสงครามข้างต้นนี้อธิบายได้ว่าแท้ที่จริงแล้วก็คือความผิดฐานอาชญากรรมทำลายล้างระบบนิเวศที่ได้เคยถูกเสนอเป็นครั้งแรกในที่ประชุมกรุงสต็อกโฮล์มแห่งสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์นั่นเอง แต่ถูกนำไปรวมกับความผิดฐานอาชญากรรมสงครามซึ่งมีเงื่อนไของค์ประกอบเชิงบริบทภาวะสงครามหรือการขัดกันทางอาวุธด้วยเหตุผลความเป็นมาทางประวัติศาสตร์สงครามเวียดนาม โดยทั้งนี้มิข้อสังเกตว่า หากมีการสร้างความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวาง ในระยะยาวและรุนแรง ในบริบทที่สันติสุข หรือโดยประมาทแล้ว ก็ไม่อาจปรับใช้ฐานความผิดดังกล่าวเพื่อลงโทษผู้ที่สร้างความเสียหายเช่นนี้ได้ เพราะข้อบทดังกล่าวของธรรมนูญกรุงโรมฯได้จำกัดขอบเขตการใช้บังคับไว้เฉพาะกรณีที่มีภาวะสงครามหรือการขัดกันทางอาวุธ และต้องเป็นกรณีที่ผู้กระทำได้มีการกระทำโดยเจตนาเท่านั้น

ทั้งนี้ แม้ธรรมนูญกรุงโรมฯ จะได้จำกัดขอบเขตการปรับใช้ความผิดฐานอาชญากรรมทำลายล้างระบบนิเวศไว้ในฐานะของอาชญากรรมสงครามลักษณะหนึ่งเพียงเท่านั้น แต่อย่างไรก็ดี ยังมีกฎหมายภายในของรัฐบางรัฐที่ไม่ได้ยึดถือตามแนวทางเช่นว่านั้น หากแต่ขยายขอบเขตการบังคับใช้ในช่วงเวลาสงบสุขและยึดโยงกับความประมาทของผู้กระทำอีกด้วย ซึ่งผู้เขียนจะได้นำกฎหมายของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามเป็นกรณีศึกษา ด้วยเหตุของการเป็นประเทศสมาชิกอาเซียนและเกี่ยวข้องกับต้นกำเนิดของฐานความผิดโดยตรง

๓. อาชญากรรมทำลายล้างระบบนิเวศของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

เนื่องจากในปัจจุบันนั้นการสร้าง ความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวาง ในระยะยาวและรุนแรง ไม่เพียงแต่เกิดขึ้นในภาวะสงครามด้วยเจตนาของผู้กระทำเพียงเท่านั้น หากแต่ยังเกิดขึ้นในภาวะสงบสุขด้วยความประมาทไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ด้วยเหตุนี้ ประชาคมระหว่างประเทศจึงได้มีการหยิบยกฐานความผิดนี้ขึ้นมาอภิปรายกันอีกครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศเวียดนามซึ่งเคยประสบกับวิกฤติการณ์ดังกล่าวโดยตรง

(b) Other serious violations of the laws and customs applicable in international armed conflict, within the established framework of international law, namely, any of the following acts:

(iv) Intentionally launching an attack in the knowledge that such attack will cause incidental loss of life or injury to civilians or damage to civilian objects or widespread, long-term and severe damage to the natural environment which would be clearly excessive in relation to the concrete and direct overall military advantage anticipated.

ทั้งนี้ จากการศึกษพบว่าประเทศเวียดนามได้เคยมีการกำหนดความผิดฐานอาชญากรรมทำลายล้างระบบนิเวศไว้ในกฎหมายภายในโดยเฉพาะในนามของ “อาชญากรรมต่อเผ่าพันธุ์มนุษย์ (crimes against mankind)” มาตรา ๓๔๒ แห่งประมวลกฎหมายอาญาเวียดนาม ค.ศ.๑๙๙๐^{๑๕} ซึ่งบัญญัติว่า

“ผู้ใดในเวลาสันติภาพหรือเวลาสงคราม กระทำการทำลายประชากรจำนวนมาก ทำลายแหล่งที่มาของปัจจัยการดำรงชีวิตของพวกเขา ทำลายวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณของประเทศ การทำลายรากฐานของสังคมโดยมีจุดประสงค์เพื่อบ่อนทำลายสังคมทำนองเดียวกับการล้างเผ่าพันธุ์หรือการกระทำอื่น ๆ ของการล้างเผ่าพันธุ์ หรือทำลายล้างระบบนิเวศ จะต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สิบปีถึงยี่สิบปี จำคุกตลอดชีวิต หรือลงโทษประหารชีวิต”

จากบทบัญญัติข้างต้นนั้น แม้จะไม่ได้กำหนดองค์ประกอบความผิดเอาไว้โดยชัดแจ้งก็ตาม แต่อย่างไรก็ดี กรณีดังกล่าวก็ยังคงสามารถอธิบายได้จากข้อบทต่าง ๆ ของกฎหมายระหว่างประเทศในอดีต ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

๓.๑ ผู้กระทำ

ถ้อยคำว่า “ผู้ใด” ตามบทบัญญัตินี้หมายความถึงทั้งบุคคลธรรมดา (natural person) และนิติบุคคล (legal person) โดยในกรณีบุคคลธรรมดานั้นอธิบายได้ว่า ผู้ที่อาจมีความรับผิดชอบทางอาญาในความผิดฐานนี้อาจเป็นผู้ลงมือกระทำโดยตรง หรือเป็นผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูงที่ได้ใช้อำนาจในทางบริหารภายในองค์กรผ่านผู้ที่อยู่ภายใต้บังคับบัญชาของตน ไม่ว่าจะองค์กรนั้นจะอยู่ในสังกัดภาครัฐหรือภาคเอกชน^{๑๖} ส่วนกรณีของนิติบุคคลนั้นอาจเป็นบริษัท องค์กรทางธุรกิจอื่น ๆ หรือองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรก็ได้ ทั้งนี้ บุคคลภายในองค์กรที่ได้ดำเนินการใด ๆ ไปเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคล ไม่อาจยกข้อกล่าวอ้างการความคุ้มกันของนิติบุคคล (corporate veil) เพื่อหลบเลี่ยงความรับผิดชอบทางอาญาได้^{๑๗}

๓.๒ ลักษณะแห่งการกระทำ

อาจเป็นการกระทำ (act) หรืองดเว้นการกระทำ (omission) อันเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมภายใต้องค์ประกอบเชิงบริบทดังจะได้อธิบายต่อไปนี้ ๓ ประการ คือ

^{๑๕} Socialist Republic of Viet Nam Penal Code, 1990

Article 342.- Crimes against mankind

Those who, in peace time or war time, commit acts of annihilating en-mass population in an area, destroying the source of their livelihood, undermining the cultural and spiritual life of a country, upsetting the foundation of a society with a view to undermining such society, as well as other acts of genocide or acts of ecocide or destroying the natural environment, shall be sentenced to between ten years and twenty years of imprisonment, life imprisonment or capital punishment.

^{๑๖} Gwynn MacCarrick, “Amicus curiae to the International Monsanto Tribunal on the question of Ecocide” retrieved on 14 January 2019 from http://www.monsanto-tribunal.org/upload/asset_cache/444766806.pdf?rnd=4jznU7

^{๑๗} Andrew Clapham, “Extending International Criminal Law beyond the Individual to Corporations and Armed Opposition Groups,” 6 *Journal of International Criminal Justice* 899, 904-906.

(๑) ความเสียหายอย่างกว้างขวาง (widespread damage)

เป็นองค์ประกอบเชิงปริมาณ (quantitative element)^{๑๘} กล่าวคือต้องเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อมที่สร้างความเสียหายในลักษณะที่เป็นวงกว้าง (large-scale nature of attack) แก่บุคคลเป็นจำนวนมาก^{๑๙} โดยทั้งนี้อาจเป็นการสร้างความเสียหายที่กว้างขวางในลักษณะที่สะสมต่อเนื่อง^{๒๐} หรือในลักษณะเพียงครั้งเดียวที่สร้างความเสียหายอย่างมหาศาลแก่บุคคลเป็นจำนวนมากก็ได้^{๒๑}

(๒) ความเสียหายเกิดขึ้นเป็นระยะเวลานาน (long-term damage)

เป็นองค์ประกอบที่พิจารณาถึงการคงอยู่ของความเสียหาย (persistence of the damage) กล่าวคือ ผลทางลบที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาตินั้นยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง และยังคงเพิ่มความเสียหายต่อสุขภาพของมนุษย์อย่างไม่มีที่ท่าว่าจะยุติลงได้ง่าย^{๒๒}

(๓) ความเสียหายที่เกิดขึ้นมีลักษณะร้ายแรง (severe damage)

เป็นองค์ประกอบที่พิจารณาว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นส่งผลเสียหายต่อการดำเนินชีวิตของพลเมืองอย่างมีนัยสำคัญ (significant damage) กล่าวคือ การทำลายทรัพยากรธรรมชาตินั้นทำให้ประชาชนนั้นไม่สามารถอุปโภคบริโภคปัจจัยการดำรงชีวิตได้ตามปกติที่ควรจะเป็น หรือเกิดเจ็บป่วยร้ายแรง^{๒๓}

๓.๓ พฤติการณ์ประกอบการกระทำ

อาชญากรรมทำลายล้างระบบนิเวศตามมาตรา ๓๔๒ แห่งประมวลกฎหมายอาญาเวียดนาม ค.ศ. ๑๙๙๐ สามารถนำไปปรับใช้ได้ แม้จะเป็นภาวะปกติสันติสุขที่ไม่มีภาวะสงครามเกิดขึ้นก็ตาม ซึ่งแตกต่างจากร่างประมวลอาชญากรรมต่อสันติภาพและความมั่นคงของเผ่าพันธุ์มนุษย์ และธรรมนูญกรุงโรมฯ ที่จำกัดการปรับใช้ฐานความผิดดังกล่าวไว้เฉพาะในช่วงเวลาสงครามแต่เพียงเท่านั้น

๓.๔ องค์ประกอบทางด้านจิตใจของผู้กระทำ

มาตรา ๓๔๒ แห่งประมวลกฎหมายอาญาเวียดนาม ค.ศ. ๑๙๙๐ ไม่ได้กำหนดให้ “เจตนา (intent)” เป็นเงื่อนไขในการรับผิดทางอาญาบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งดังเช่นร่างประมวลอาชญากรรมต่อสันติภาพและความมั่นคงของเผ่าพันธุ์มนุษย์ และธรรมนูญกรุงโรมฯ ด้วยเหตุนี้ความผิดฐานทำลายล้างระบบนิเวศตามบทมาตราดังกล่าวจึงสามารถปรับใช้ได้กรณีที่มีการกระทำโดยประมาท (negligence) เป็นเหตุให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้รับความเสียหายอย่างกว้างขวาง เป็นระยะเวลานาน อย่างร้ายแรง อีกด้วย^{๒๔}

จากคำอธิบายข้างต้นจะเห็นได้ว่า บทบัญญัติ มาตรา ๓๔๒ แห่งประมวลกฎหมายอาญาเวียดนาม ค.ศ. ๑๙๙๐ ข้างต้นนี้อาจเป็นคำตอบของปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมในยุคปัจจุบัน โดยนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและยับยั้งการทำลายสิ่งแวดล้อมที่ส่วนมากเกิดจากความประมาทในการ

^{๑๘} *Ibid.*, p.225.
^{๑๙} Athanasios Chouliaras “Discourses On International Criminality,” in *Collective violence and international criminal justice: an interdisciplinary approach*, ed. Alette Smeulers, (Antwerp : Intersentia, 2010), p.81.
^{๒๐} ปกป้อง ศรีสนิท, คำอธิบายกฎหมายอาญาระหว่างประเทศ, (กรุงเทพฯ: เดือนตุลา, ๒๕๕๖), น.๖๙.
^{๒๑} Gerhard Werle, *Principles of international criminal law*, (Hague, Netherlands: TMC Asser Press, 2005), p.225.
^{๒๒} Koffi Dogbevi. “Ecocide Law and Monsanto and Present Activities” *Monsanto, Health & Environment*, p.8.
^{๒๓} Gwynn MacCarrick, *supra note 16*, p.74.
^{๒๔} *Ibid.*, p.73.

ดำเนินกิจการทางอุตสาหกรรมในยามสันติสุขได้ ด้วยเหตุนี้ในส่วนต่อไปจึงจะทำการวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับมลพิษทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในภูมิภาคอาเซียนเพื่อเสนอแนวทางแก้ไขต่อไป

๔. บทวิเคราะห์

ปัญหามลพิษที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติในประเทศสมาชิกอาเซียนนั้นไม่เพียงแต่เกิดขึ้นแต่เฉพาะกรณีที่มีระดับความเป็นอันตรายที่ไม่ร้ายแรงซึ่งสามารถพบเจอได้ทั่วไปในชีวิตประจำวัน เช่น การควั่นดำจากท่อไอเสียของรถ หรือการทิ้งเศษอาหารลงในแม่น้ำเท่านั้น หากแต่ยังมีกรณีของการสร้างความเสียหายต่อระบบนิเวศอย่างร้ายแรงอีกด้วย โดยกรณีที่คุณเขียนเห็นว่าส่งผลกระทบต่ออย่างมากที่สุดที่เคยเกิดขึ้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และสมควรถูกยกขึ้นมาเป็นกรณีศึกษา ก็คือ กรณีน้ำมันรั่วไหลในทะเลติมอร์ทางตอนใต้ของประเทศอินโดนีเซีย เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๒^{๒๕} และ กรณีน้ำมันรั่วไหล ณ ชายฝั่งอ่าวพร้าว จังหวัดระยอง ประเทศไทย^{๒๖} ซึ่งได้ปรากฏว่าการดำเนินคดีกับผู้ก่อภัยพิบัตินี้มีแต่เพียงการบังคับใช้มาตรการทางแพ่งในเรื่องของการชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้ได้ผลกระทบแต่เพียงเท่านั้น^{๒๗} ไม่ได้มีกรณีของการดำเนินคดีอาญาแต่อย่างใด เพราะฉะนั้น มาตรการทางอาญาต่าง ๆ ที่เป็นการลงโทษปัจเจกชนให้ได้รับความเสียหายแก่สิทธิและเสรีภาพจึงไม่ถูกนำมาใช้ หากมีแต่เพียงการชดเชยเงินค่าเสียหายทางแพ่งแก่ผู้เสียหายทั้งหลายเป็นจำนวนหนึ่งเท่านั้น ในขณะที่ผู้ก่อเหตุมีรายได้ที่ท่วมท้นค่าเสียหายอย่างมหาศาลจากการประกอบกิจการ

จากการอธิบายข้างต้นจึงเห็นได้ว่า มาตรการบังคับทางแพ่งไม่อาจส่งผลให้ผู้กระทำสำนึกผิดในการกระทำของตนและสาสมกับความเสียหายที่เกิดขึ้น อีกทั้งยังเสมือนว่ากฎหมายอนุญาตให้ผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจสามารถสร้างความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมเพื่อประโยชน์ของตนได้ โดยแลกกับการจ่ายเงินแก่ผู้ได้รับผลกระทบจากการนั้น ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงเห็นว่า มาตรการอาญาอาจเป็นเครื่องมือที่จะนำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ โดยการกำหนดความผิดฐานอาชญากรรมทำลายล้างระบบนิเวศไว้ในระบบกฎหมายภายในของประเทศสมาชิกอาเซียนโดยทั้งนี้ควรยึดถือ มาตรา ๓๔๒ แห่งประมวลกฎหมายอาญาเวียดนาม ค.ศ. ๑๙๙๐ เป็นต้นแบบ เนื่องจากบทกฎหมายดังกล่าวไม่ได้จำกัดขอบเขตความรับผิดชอบของบุคคลไว้โดยองค์ประกอบเชิงบริบทภาวะสงคราม หากแต่สามารถนำไปปรับใช้ในยามสันติสุขได้อีกด้วย นอกจากนี้ ในส่วนขององค์ประกอบทางด้านจิตใจของผู้กระทำนั้นก็ได้มีการจำกัดกำหนดเงื่อนไขความรับผิดชอบไว้เฉพาะแต่เพียงกรณีที่บุคคลมีเจตนาเท่านั้น หากแต่ขยายไปถึงกรณีผู้กระทำมีความประมาท ซึ่งมักเกิดขึ้นจากการที่ผู้กระทำไม่ได้กำหนดให้การดำเนินงานของตนมีมาตรฐานความปลอดภัยในระดับมาตรฐานสากล

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่า ระวางโทษของฐานความผิดตามกฎหมายเวียดนามนี้ได้กำหนดให้ผู้กระทำผิดต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ ๑๐ - ๒๐ ปี จำคุกตลอดชีวิต หรือลงโทษประหารชีวิตซึ่งเทียบเท่ากับมาตรฐานมาตรฐานนั้นมีความไม่เหมาะสม เนื่องจากไม่ได้สัดส่วนกับความร้ายแรงของความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยผู้เขียนเห็นว่าควรกำหนดโทษ คงเหลือไว้เพียงโทษจำคุกและปรับ ส่วนจะมีระยะเวลา

^{๒๕} “อินโดฯ พองปตท.7หมื่นล้าน คดีทำน้ำมันรั่วลงทะเลติมอร์” สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๖๒ จาก <https://www.dailynews.co.th/foreign/572322>

^{๒๖} “ลำดับเหตุการณ์ จาก “น้ำมันรั่ว” กลางทะเล ถึงชายฝั่งอ่าวพร้าว จ.ระยอง” สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๖๒ จาก <https://news.thaipbs.or.th/content/187361>

^{๒๗} กรณีประเทศอินโดนีเซีย; โปรดดู “อินโดนีเซียพอง ปตท. เป็นเงินเกือบ 7 หมื่นล้าน ฐานทำลายสิ่งแวดล้อม” สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๖๒ จาก <https://www.bbc.com/thai/international-39828298> และกรณีประเทศไทย; โปรดดู “ศาลระยองสั่ง ‘พิทักษ์ชีจี้’ จ่ายค่าเสียหายชาวบ้านสูญเสียอาชีพจากน้ำมันรั่วเมื่อ 5 ปีก่อน” สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๖๒ จาก <https://www.isranews.org/isranews-news/69851-pttgc.html>

ยาวนานเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับนโยบายของรัฐ และนอกจากนี้ควรมีการกำหนดโทษปรับในระดับสูงไว้ด้วย เพราะผู้ที่สร้างความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมได้อย่างร้ายแรงนั้นมักจะเป็นผู้มีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจในระดับสูง การลงโทษทางการเงินในระดับที่ร้ายแรงจะสามารถเป็นอีกมาตรการหนึ่งที่ทำให้ผู้ประกอบการต้องใช้เวลาความระมัดระวังมากยิ่งขึ้น อีกทั้งโทษปรับยังสามารถใช้บังคับลงโทษแก่นิติบุคคลได้อีกด้วย เนื่องจากโทษจำคุกนั้นไม่อาจใช้กับนิติบุคคลได้

ดังนั้น เมื่อการรื้อฟื้นน้ำท่วมทะเลในยามปกติที่ไม่มีสงครามด้วยความประมาทของผู้ประกอบธุรกิจทั้งหลายได้สร้างความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติอย่างกว้างขวาง เป็นระยะเวลายาวนาน และมีลักษณะที่ร้ายแรงแล้ว กรณีดังกล่าวจึงเข้าลักษณะอันเป็นความผิดฐานอาชญากรรมทำลายล้างระบบนิเวศที่ผู้เขียนได้นำเสนอ หากได้มีการกำหนดฐานความผิดดังกล่าวในประเทศสมาชิกอาเซียนแล้ว ก็จะสามารถเป็นมาตรการเสริมทางกฎหมายที่บรรเทาและเพิ่มความระมัดระวังการสร้างความปลอดภัยแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างร้ายแรงได้

๕. บทสรุป

ปัญหาการสร้างความปลอดภัยต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นปัญหาที่กระทบต่อความเป็นอยู่ของมวลมนุษยชาติที่ประชาคมระหว่างประเทศ รวมถึงประชาคมอาเซียนให้ความสนใจ อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่า ในทางปฏิบัติ รัฐต่าง ๆ ได้มีมาตรการในการดำเนินการกับผู้ก่อความเสียหายโดยใช้กระบวนการทางแพ่งเท่านั้น ซึ่งไม่เพียงพอต่อการบรรเทาหรือหยุดยั้งกรณีการสร้างความปลอดภัยต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างร้ายแรง ด้วยเหตุนี้ ความผิดฐานอาชญากรรมทำลายล้างระบบนิเวศตามมาตรา ๓๔๒ แห่งประมวลกฎหมายอาญาเวียดนาม ค.ศ. ๑๙๙๐ ซึ่งมีบทลงโทษทางอาญาที่รุนแรงจึงเป็นมาตรการทางกฎหมายอาญารูปแบบใหม่ที่สามารถให้ความคุ้มครองสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ